

Svetlana Zečević
Filozofski fakultet
Nikšić

LOGIČKO-SEMANTIČKA ANALIZA I RODNA PERSPEKTIVA JEZIKA (Prilog Sociologiji roda)

LOGICAL-SEMANTIC ANALYSIS AND GENDER PERSPECTIVE OF LANGUAGE
(Contribution to Sociology of Gender)

ABSTRACT The main aim of this paper is to explain the concept of logical-semantic analysis of language in general, as it is comprehended in logic and philosophy. This analysis is provided through four main points: compositionality of meaning and syntax, the object and meta- language difference, the difference between sense, meaning and reference as the key notions of this analysis, and through determining the argument form and its five basic principles. The key idea is to use the logical-semantic analysis to go into further analysis of language using this particular analysis as the fundament to speak about gender perspectives of language. After each main point of this analysis we pointed out what gender perspectives could be recognized and why they are important. The above presented logical-semantic analysis of language, together with gender perspectives, could be taken as fundamental „tool“ for analyzing *woman's language*, and try to compare it with man's language in order to find their differences and specific features, and to understand the *gender-language relation* more deeply.

Key words: logical-semantic analysis, compositionality, object- and meta-language, argument form and its principles, gender perspectives of language

APSTRAKT Svrha ovog rada jeste da objasni pojam logičko-semantičke analize jezika uopšte, kako je to shvaćeno u logici i filozofiji. Analiza je sprovedena kroz četiri osnovne tačke: kompozicionalnost značenja (semantike) i sintakse, kroz razliku objekta i meta jezika, kroz razliku između smisla, značenja i referencije, te kroz utvrđivanje argument forme i njenih osnovnih pet principa. Ključna ideja je da se logičko-semantička analiza jezika upotrijebi za dublju analizu jezika, te da se ista upotrijebi kao fundament u govoru o rodnom perspektivama jezika. Nakon kratkog objašnjenja svake od četiri glavne tačke, posebno su naglašene rodne perspektive koje mogu biti prepoznate u svakom od konteksta, kao i njihova važnost. Predstavljena logičko-semantička analiza jezika zajedno sa rodnom perspektivama može se uzeti kao osnovni „alat“ za analizu *jezika žena*, i pokušava ga uporediti sa jezikom muškaraca u cilju utvrđivanja razlika i specifičnosti svakog, a radi boljeg razumijevanja *odnosa rod-jezik*.

Ključne riječi: logičko-semantička analiza, kompozicionalnost, objekt i meta jezik, argument forma i njeni osnovni principi, rodne perspektive jezika

Cilj ovog teksta jeste da objasni šta je to logičko-semantička analiza, tj. šta ona obuhvata. Ključne četiri tačke ove analize jesu: početak analize preko pojma *kompozicionalnosti značenja/semantike ali i sintakse* (i njegovih varijanti), *razlikovanje objekta ili prirodnog jezika i meta jezika i njihova pravilna upotreba* (s osvrtnom na pojam semantičke zatvorenosti), nastavak analize uz razgraničenje pojmova *smisla, značenja i referencije iskaza/izraza*, te *utvrđivanje vrste argu-*

ment forme i principa stavljanja u tzv. udžbeničku ili ispravnu argument formu. Logičko-semantička analiza sprovedena prema navedene četiri ključne tačke treba da posluži kao fundament za dalje analize jezika, posebno u kontekstu rodne prespektive jezika, kao npr. za *sociolingvističku analizu (recimo posebno za feminističku sociolingvističku analizu: diskriminacija žena je vidljiva na dva načina: prvi – kako svakodnevna upotreba jezika tretira žene, i drugi – kako su žene naučene da govore o sebi i svijetu)*, psiholingvističku analizu, za analizu u antropološkoj lingvistici, analizi diskursa, retorici i sl. *Obraćanje pažnje na ovakvu temeljnu ili fundamentalnu analizu, kao što je logičko-semantička analiza, itekako opravdava svoj smisao budući je jezik sredstvo komunikacije, odraz našeg identiteta, našeg poimanja i razumijevanja svijeta, drugih i nas samih, ali i sredstvo moći i kontrole.* Nakon kratkog predstavljanja svake od tačaka logičko-semantičke analize, daje se objašnjenje koje se to rodne perspektive u svakom od konteksta mogu prepoznati i u čemu se sastoji njihova važnost.

Takođe, na samom početku potrebno je objasniti šta se podrazumijeva pod pojmom „logičko-semantička“ analiza, i zašto ne stoji sintaksičko-semantička analiza, na što logika upotrebe riječi „semantika“ jasno referiše. Termin sintaksičko-semantička analiza jezika odvela bi nas prvenstveno u smjeru opšte dvokomponentne jezičke analize, a kontekst predviđene (logičko-semantičke) analize ne zaustavlja se u tom okviru niti biva iscrpljen metodama, principima i pojmovima pomenutog užeg (čisto jezičkog) konteksta. Iskorak u specifičnu analizu koja obuhvata logiku, filozofiju jezika i analitičku tradiciju savremene filozofije obezbjeđuje nam potrebnu dubinsku analizu iskaza i rečenica, a ne ostajanje na površinskoj gramatičkoj analizi. Površinska analiza, naravno, ne nosi pečat nepotrebne ili nepoželjne analize, ali ostavlja prizvuk nedovoljnog ili neadekvatnog uvida u pojašnjavanju veza sintaksičkih i semantičkih elemenata u analizi rečenica prirodnog jezika (našeg jezika kojim govorimo).

1. Kompozicionalnost značenja (semantike) i sintakse

Ne samo uobičajen već i neophodan put ka rasvjetljavanju pomenutih veza, što i predstavlja jednu dublju analizu jezika, jeste preko pojma *principa kompozicionalnosti* koji prije nekih 130 godina (1879. u svom čuvenom djelu *Begriffsschrift*) formuliše poznati njemački matematičar i logičar **Gottlob Frege**. U svojoj generalnoj formi *princip kompozicionalnosti* tvrdi da *značenje složenog izraza (ili složene rečenice) mora biti izgrađeno ili konstituisano od značenja njegovih konstitutivnih elemenata* (djelova, tj. jednostavnih rečenica). Prije Fregea generalno se smatralo da su gramatičke strukture zapravo logičke strukture i da se logičke strukture imaju pokazati i dokazati kao gramatičke. Pitanje koje izranja iz ove nepreciznosti jeste kako pomenute strukture mogu ili treba da budu utemeljene, a odgovor nas vodi ka principu kompozicionalnosti, budući da strukture koje su relevantne sa logičkog stanovišta (tj. sa stanovišta dublje logičko-semantičke analize) moraju biti stvorene na kompozicionalan način. U savremenoj literaturi nailazimo na četiri varijante principa kompozicionalnosti, a njihovi drugačiji nazivi i forme izražavanja ukazuju na male razlike koje postoje između njih:

1. *Princip kompozicionalnosti* (u širem smislu): značenje složenog izraza je determinisano ili određeno značenjem njegovih konstituenata i njihovom strukturom.
2. *Funkcionalni princip*: značenje složenog izraza je funkcija¹ značenja njegovih konstituenata i funkcija njihovih struktura.
3. *Konstruktivistički princip* (ili princip izgradnje): značenje složenog izraza je izgrađeno ili konstruisano iz značenja njegovih konstituenata.
4. *Princip supstitutivnosti*: ako dva izraza imaju isto značenje, onda supstitucija jednog sa drugim u okviru nekog trećeg izraza ne dovodi do promjene značenja tog trećeg izraza (u ovom kontekstu prepoznavamo Lajbnicov zahtjev poštovanja principa *salve veritate*).

Šta podrazumijeva kompozicionalnost značenja semantike i sintakse? Princip kompozicionalnosti zapravo bitno utiče na odnos između sintakse i semantike. Uobičajeno je, u nekom logičkom sistemu, tj. jeziku, da definicija semantičke interpretacije ili tumačenja lingvističkog izraza/iskaza vrlo usko slijedi iz njegove sintaksičke konstrukcije. Razlog za to jeste što semantika treba da specificira interpretaciju infinitnog broja iskaza, ali na finitnom ili konačan način. Uobičajen način ili procedura za to jeste da se dopusti ili obezbijedi da definicija semantike bude paralelna sa finitnom rekurzivnom ili induktivnom definicijom sintakse. Ova procedura zapravo obezbjeđuje da za svako sintaksičko pravilo (kojim se rukovodimo pri konstrukciji složenog iskaza sastavljenog od jednostavnijih elemenata, npr. rečenica) imamo korespondentno ili odgovarajuće semantičko pravilo (koje nam određuje kako ćemo interpretirati ili tumačiti novoformirani složeni izraz na osnovu tumačenja značenja njegovih sastavnih elemenata). Postoje razlike primjene kompozicionalnosti u logičkom i prirodnom jeziku, ali zajednička crta je da kompozicionalnost predstavlja temelj jednog konačnog metoda semantičkog tumačenja beskonačnog broja lingvističkih izraza određenog jezika. Svako sintaksičko pravilo treba da bude kompletirano sa semantičkim tumačenjem datih izraza, a svako semantičko tumačenje treba da ima vezu i jasan odnos sa sintaksičkim pojmovima.

Rodne perspektive koje mogu biti prepoznate u ovom kontekstu mogu biti vidljive upravo iz ovakve jedne analize sprovedene na originalnim teksto-

---

¹ Pojam *funkcije* podrazumijeva pripisivanje ili atribuiranje određene, ili bolje reći jedinstvene, vrijednosti svakom entitetu neke specifične vrste, npr. svakoj rečenici jezika o kojem je riječ, prirodnom/objekt jeziku, formuli i time nekom od formalnih logičkih jezika. Jedinstvena vrijednost koja se pripisuje putem funkcije je npr. pripisivanje istinitosne vrijednosti rečenici, tj., iskazu. Svaka funkcija ima svoju specifičnu *domenu* i *rang*. Entiteti specifične vrste nazivaju se argumentima funkcije i zajedno čine njenu domenu, a entiteti koji figuriraju kao moguće vrijednosti same funkcije zajedno čine njen rang. Npr. ako je *f*: datum rođenja (osobe) X-a, onda je *domen* (odnosi se na drugi element funkcije ili „X“, koji nas upućuje na klasu „ljudi“) te funkcije *ljudi*, a njen *rang* (odnosi se na prvi element funkcije ili „datum rođenja“, koji nas upućuje na datume) jesu *datumi*. Pitanja veličine domene (unarna, binarna, itd.) neke funkcije, relevantnosti poretka njenih argumenata, odnosa domene i ranga, kao i pitanje svojstava koje funkcija može da ima (asocijativnost, komutativnost, itd.), i pored njihove važnosti, ostavićemo za sada po strani.

vima (političkog, umjetničkog, književnog, naučnog, i dr. sadržaja), koje su napisale žene ili koje govore o ženama. Činjenica je da žene upotrebljavaju složene lingvističke izraze u svojom javnim nastupima, govorima, pisanim radovima i člancima, koji nas upućuju na uključivanje kompozicionalnosti u analizi pomenutih modusa izražavanja. Svaka od verzija principa kompozicionalnosti ukazuje na specifičan način izražavanja ili tvrdjenja naših stavova. Npr. funkcionalni princip kompozicionalnosti upućuje na pojam funkcije koji jasno referiše na elemente domena i ranga našeg govora/jezika, tj. upotrijebljenih specifičnih lingvističkih izraza. Jasno preciziranje domena i ranga lingvističkog izraza daje strogu semantičku i sintaksičku analizu, koja obezbjeđuje jasno i precizno razumijevanje i interpretaciju istih (samih lingvističkih izraza), jasno i precizno određenje onoga na što i kako referišemo u našem govoru, a što ujedno sprečava pogrešno i/ili višesmisleno razumijevanje i tumačenje koje utiče na komunikaciju. S druge strane, princip supstitutivnosti u kontekstu kompozicionalnosti svoju izuzetnu važnost ima u mogućnosti zamjene jednog izraza drugim u određenom kontekstu bez izmjene značenja, a time i istinitosne vrijednosti naše tvrdnje, što je opet jedan od glavnih zahtjeva komunikacije. Ako se uzme u obzir jedno od opšteprihvaćenih mišljenja da su žene emotivnije i da se to ogleda i u njihovom izražavanju, onda jedna ovakva analiza može da pokaže da jezik žene nije samo emotivan jezik, i da žene ne koriste tzv. *emotivne ili vrijednosne pseudo iskaze* (iskaze koji primarno imaju emotivnu vrijednost ili svrhu da utiču na taj način, i da im se time oduzme ili umanjuje kognitivni sadržaj i snaga, i zato dokine status kognitivnih iskaza koji sadrže nužne i relevantne informacije, čiji sadržaj direktno može biti kvalifikovan kao istinit). Iskazi emotivne snage/prirode ne pretenduju na istinitost i na tačno određeno značenje, i time im se odriče status smislenih i objektivnih iskaza sa jasnim i nedvosmislenim značenjem.

2. Objekt i meta jezik: semantička zatvorenost jezika

Postoji jedan tehnički uslov koji jezik mora da ispoštuje ili zadovolji da bi se jasno mogla definisati njegova semantička komponenta. Pomenuti tehnički uslov podrazumijeva razlikovanje objekt ili prirodnog jezika od meta jezika, gdje je objekt jezik zapravo jezik za koji želimo da definišemo semantičku komponentu, a meta jezik predstavlja nivo jezika u kojem formulišemo semantiku objekt jezika. Drugim riječima, objekt i meta jezik upućuju na različite funkcije jezika (koje mogu biti date u različitim jezicima ali, takođe, i u istom jeziku). Objekt jezik nam služi za izražavanje naših misli, a meta jezik za analizu rečenica našeg objekt jezika. Interesantno pitanje ovdje jeste da li ova dva jezika mogu biti identična. Na prvi pogled može izgledati da je to moguće, ali kada se ode u dublju analizu nailazi se na probleme (npr. rečenice objekt jezika izražavaju naše misli, i vrlo lako mogu biti verifikovane ili potvrđene, dok se o njima samima i principima njihove upotrebe i tumačenja ništa ne govori, niti može govoriti). Problemi na koje želim ukazati jesu zapravo pojave semantičkih paradoksa ili problemi nejasnog značenja, koji ostavljaju direktne posljedice na evaluaciju i istinitosnu vrijednost datog lingvističkog izraza.

Nije iznenađujuća ni tvrdnja da na isti problem nailazimo kada objekt jezik i meta jezik nijesu isti ili identični jezik, već dva različita jezika – jedina razlika jesu drugačije riječi različitih jezika (npr. ako značenje iskaza objekt jezika objasnimo upotrebom drugog jezika kao meta jezika, paradoks neće nestati). Dakle, pravi problem jeste *samo-referentnost jezika* koji time postaje semantički zatvoren, što znači da nije moguće definisanje konzistentne semantičke teorije tog jezika.

Rodne perspektive u ovom kontekstu odnose se na upotrebu jednog i/ili drugog, tj. oba jezika. Rečenice objekt jezika su lako razumljive, lako provjerljive i dokazive, sa jasnim značenjem, dostupne svim korisnicima tog jezika. Rečenice meta jezika, s druge strane, predstavljaju usku stručnu terminologiju, iskaze valjane logičke forme koji su istiniti i kao takvi ne iziskuju provjeru ni dokaz. Pretenzija upotrebe meta jezika podrazumijeva da upotrijebljeni iskazi ne mogu biti odbačeni ili poricani, dovedeni u pitanje ni po ekstenzionalnom ni po intenzionalnom statusu. Stereotip je da žena upotrebljava jednostavniji jezik, u ovom kontekstu objekt jezik, čije gramatički korektne forme nijesu i ne mogu biti garant osnovanosti, valjanosti i istinitosti lingvističkih izraza koji su upotrijebljeni. Zahtjevniji i složeniji meta jezik kao da nije svojstven ženskoj prirodi, i odnos ženskog vs. muškog, imanentnog vs. transcendentnog, kao da se proteže na odnos upotrebe objekt jezik vs. meta jezik. Semantička zatvorenost jezika posljedica je nepravilne upotrebe objekt odnosno meta jezika. Ostajanje pri dogmi imanentno vs. transcendentno onemogućava adekvatnu analizu jezika koji upotrebljavamo, i sadržanu diskriminaciju ukorjenjuje i u jeziku kao modusu komuniciranja, modusu uspostavljanja vlastitog identiteta, modusu poimanja sebe i drugog, implicirajući na taj način diskriminaciju u pogledu moći i kontrole u svim aspektima života.

3. Referencija i značenje

Određenje šta je značenje, i razgraničavanje tog pojma od smisla i referencije, podrazumijeva upućenost u glavne teorije o značenju. Dvije osnovne vrste jesu svakako grupa korespondentnih teorija značenja (KTZ) i referentna teorija značenja (RTZ). Korespondentne teorije značenja se grubo dijele u 3 podvrste:

- a. značenje terma jeste u upotrebi tog terma, značenje je upotreba (npr. kasni Vitgenštajn),
- b. značenje terma je u dispoziciji korisnika jezika (muškarca i žene) da iskaže ili izrazi svoje ponašanje, što je jedna bihevioristička varijanta korespondentne teorije značenja (koju imamo kod Blumfilda, Morisa, i Skinera, na primjer),
- c. korespondencija ili slaganje značenja sa stanjem stvari je samo djelimičan opseg značenja (Grajs i njegova teorija implikature).

KTZ razlikuju se s obzirom na dvije osnovne stvari: s obzirom na *prirodu odnosa između simbola i entiteta* na koji ovi ukazuju (što je glavna tema debate

između naturalista i konvencionalista, i gdje imamo prevagu konvencionalista ali sa limitom u pogledu slobodnog intervenisanja u pitanju determinisanosti značenja), i s obzirom na *prirodu samih entiteta* (gdje razlikujemo: *konceptualizam* – značenje je sadržano u odnosu koji postoji između simbola i sadržaja naše svijesti (mentalni entiteti), a što uključuje dekodiranje naših unutrašnjih stanja, ličnih ideja ili mišljenja; *platonizam* – lingvistički simboli referišu na entitete/predmete u opažajnom svijetu ali na indirektan način, posredstvom refleksija ideja u stvarnom opažajnom svijetu; *realizam* – entiteti na koje lingvistički simboli ukazuju pripadaju konkretnoj, opažajnoj realnosti oko nas).

Nasuprot ovome, RTZ govori da je značenje zapravo isto što i referencija, tj. ono na šta upućujemo ili referišemo. Činjenica da se značenje i referencija mogu poklapati svakako nije dovoljna da se tvrdi njihov identitet, a slučajevi koje ću navesti govore tome u prilog:

1. različito značenje ista referencija (npr. zvijezda Jutarnjača i zvijezda Večernjača referišu na isto nebesko tijelo, zvijezdu Danicu),
2. značenje sa praznom referencijom (npr. značenje terma Djeda Mraz, vila, Pegaz – nema referencije, ili Sokrat – referencija je postojala neko vrijeme),
3. fiksno značenje sa promjenljivom referencijom (npr. predsjednik MNE – XY),
4. značenje i kontekstualno zavisna referencija.

Distinkcija smisao – značenje ne bi trebalo da bude zbunjujuća, jer kako Frege kaže, smisao je objektivni dio samog značenja, i kao takav osnov koji omogućava komunikaciju, jer bez izmjene objektivnog dijela značenja, komunikacija ne bi bila moguća (npr. pojam bake kao ženskog roditelja naša oba roditelja jeste smisao, dok značenje može da obuhvati i subjektivnu sferu pa da pri tom mislim svako na svoju baku/e). Pored smisla, referencije i značenja, svojstva snage (*kraft*) i tona (*ferbung*) lingvističkog izraza igraju važnu ulogu u logičko-semantičkoj analizi. Snaga izraza jeste ono što nam je poznato kao ilokuciona snaga izraza kao dio značenja koji određuje funkciju izraza (prepoznavamo da li se radi o tvrdnji, poricanju, pitanju, molbi, savjetu, popuštanju, oklijevanju, zapovijesti ili imperativu, sugestiji, predlogu, itd.). Ton lingvističkog izraza predstavlja asocijaciju ili atribuciju ideje/a samom izrazu od strane korisnika jezika i koja je po svojoj prirodi subjektivna.

Kada govorimo o smislu, značenju i referenciji nekog lingvističkog izraza ili terma (u logičkoj terminologiji), treba da vodimo računa o semantičkom ponašanju koji ima svaki od vrste terma. Pod termom podrazumijevamo simbol kojim se služimo kada upućujemo na nešto, pa tako kao term možemo da koristimo: lično ime, opšte ime i određeni opis. Rigidno ili striktno označavanje ili designaciju ima samo lično ime, dok se (direktna ili indirektna) kontekstualna zavisnost odnosi na ostale dvije vrste terma.

Rodne perspektive koje se ovdje zasigurno mogu prepoznati su brojne. Npr., interesantno je ispitati najučestalije vrste izraza koje upotrebljavaju žene, i koje ćemo lako klasifikovati prema kategoriji ilokucione snage samog izraza, pa

ćemo govoriti o tvrdnjama, molbama, imperativima, izrazima oklijevanja, očekivanja, molbe, popuštanja i sl. Nije svejedno o kojoj se vrsti izraza radi, jer sama forma upućuje, ili ne upućuje, na osnovanost, valjanost, dokazanost i istinitost naših izraza. Da li je ženama svojstvenije da upotrebljavaju neasertoričke forme izraza, koliko je jak njihov jezik, i kakvu to sliku mentalnog stanja jezik odražava? Kakav je ton njihovog jezika, i da li su žene te koje su više subjektivne? Interesantno je analizirati da li, u kojoj mjeri i na koji način pripadnost određenom polu utiče na verbalno izražavanje, i koja je to specifična karakteristika koja stoji sakrivena u odnosu jezičkog alata i pola koji ima korisnik jezika. Krucijalno je analizirati kako žena govori, i na koji se način govori o ženi. Osnovni parametri naglašeni u ovom kontekstu čine mrežu koncepata i metoda koji daju fundament za dalja neophodna istraživanja i analize (sociolingvistike, psiholingvistike, i dr.). Vrlo je bitno dati bazu koja se može unijeti ili implementirati u kontekst bilo koje od navedenih analiza, a koja svojom neutralnošću obezbjeđuje objektivnost svake dalje analize fokusirane na relevantne varijable.

4. Argument (rezonovanje, zaključivanje) i principi stavljanja u udžbeničku (argument) formu

Mi svakodnevno rezonujemo, zaključujemo i raspravljamo u svim situacijama, i to je inheretno ponašanje nas kao ljudskih bića, tako da je posebno obraćanje pažnje na argument, njegova esencijalna svojstva, vrste i principe, više nego opravdano. Pod argumentom podrazumijevamo skup iskaza, od kojih jedni imaju status premise/a i pružaju osnovu i podršku za drugu vrstu iskaza koji imaju status konkluzije i slijede iz onih prvih. Kada govorimo o slijedu jednih iskaza/konkluzije iz drugih/premisa, moramo praviti razliku između *valjanog* i *nevaljanog* slijeda. Valjan argument ima esencijalno svojstvo da je nemoguće da konkluzija bude neistinita ako su premise istinite. Veza koja je ovdje vidljiva jeste veza između valjanosti i istinitosti, ali koja iziskuje dodatno objašnjenje:

- a. argument može imati jednu ili više lažnih premisa, a da ipak bude valjan,
- b. iako argument ima istinite premise i konkluziju, on ne mora nužno biti valjan,
- c. valjanost garantuje istinitost, u tom smislu da ako pođemo od istinitih premisa i valjano zaključujemo, moramo doći do istinite konkluzije,
- d. i pored neistinitih premisa, valjano zaključivanje može voditi kako neistinitoj tako i istinitoj konkluziji.

Navedene distinkcije nedvosmisleno ukazuju da pored valjanog imamo i nevaljani zaključak, gdje je moguće da i pored istinitih premisa ili polazišta dobijemo neistinitu konkluziju. Nužan korak je razlikovanje dvije osnovne vrste argumenata s obzirom na ove dvije kategorije, i time dolazimo u kontekst *deduktivnog* i *induktivnog obrasca zaključivanja*. DOA (deduktivno osnovan argu-

ment) ima istinite premise i valjan je, dok DNA (deduktivno neosnovan argument) ima sljedeće 3 karakteristike:

- valjan je ali ima bar jednu premisu neistinitu,
- nevaljan je ali ima sve premise istinite,
- nevaljan je i ima bar jednu premisu neistinitu.

Međutim, iako nije valjan, njegove premise mogu ipak pružiti značajnu podršku i evidenciju za njegovu konkluziju, tako da argument može biti razmatran kao slab ili jak s obzirom na stepen snage podrške. Slab ili jak argument jeste zapravo podvrsta induktivnog argumenta, čiji su finalni iskazi ili konkluzije uglavnom probabilistički iskazi.

Na priču o argumentima, vrstama, načinu slijeda, osnovanosti, valjanosti i sl., nastavlja se i priča o *nepodržanim tvrdnjama ili ne-argumentima tj. pseudo argumentima*, koji se zbog svoje forme mogu zamijeniti i smatrati argumentima (npr. *izvještaji* – iskazi koji daju određene informacije ali ne impliciraju nikakve zaključke; *objašnjenja* – pružaju objašnjenje ili razloge dešavanja nekog fenomena, ali ne daju pravu evidenciju ni dokaz; *kondicionali* – koji imaju hipotetičku formu ali nijesu forma argumenta).

Navedeni parametri upućuju na potrebu utvrđivanja forme argumenta i na preciziranje principa za stavljanje u tu formu ili za njeno prepoznavanje. Navešćemo 5 osnovnih principa:

1. jasno identificiranje premisa i konkluzija (upotrebljavajući indikatore premisa: jer, budući da, kao, i sl., i indikatore konkluzije: dakle, stoga, zbog toga, povlači da, implicira da, slijedi da, prema tome, konsekventno je da, zaključujemo da, itd.),
2. eliminisanje suvišnog govora (popuštanja, ponavljanja, uvjeravanja, oklijevanja),
3. biti korektan i informativan,
4. upotreba uniformnog jezika,
5. razlikovanje potkonkluzija od finalne konkluzije ili krajnjeg zaključka.

Rodne perspektive više su nego očigledne, i svi navedeni parametri (osnovanost, valjanost, dedukcija i indukcija, valjane forme, principi argument forme) imaju izuzetnu važnost u kontekstu našeg zaključivanja, i modusa ili načina izvođenja tog zaključivanja. Postupanje prema ovim maksimama, da ih tako nazovemo, rezultiraju istinitim, smislenim iskazima koji imaju značenje i koji su preduslov razumijevanja i komunikacije. Kako žene rezonuju? Da li njihova emotivna i krhka priroda produkuje isto takvo rezonovanje i istu vrstu iskaza? Koji je način rezonovanja njima svojstveniji, tj. da li ostaju u magičnom ali izvjesnom/sigurnom krugu deduktivnog rezonovanja i dokazivanja, ili su spremne da prave iskorak u slobodno induktivno predviđanje? Da li se suvišan govor, nesigurnost, popuštanje i oklijevanje može naći više u ženskom rezonovanju nego u muškom, da li je to isključivo „privilegija“ žena? Odgovori na sva ova pitanja pružaju jednu generalnu sliku o tome kako žena govori, i u kojoj mjeri je važno sagledati odnos verbalnog izražavanja/jezika i polne pripadnosti, s osvrtnom na to u kojoj se mjeri kategorija mentalnog stanja

ženskog pola efektuira na jezik i u jeziku. Koji je od tri osnovna konteksta izražavanja svojstveniji ženi: metafizički, logičko-semantički ili epistemološki, i da li to vodi u formalni ili materijalni modus govora? Analiza sprovedena na osnovu navedenih parametara, a ona je ništa drugo doli logičko-semantička analiza, nepogrešivo artikuliše odnos jezik–rod.

L i t e r a t u r a

- Ahearn, Laura M. (2001), „Language and Agency“, in: *Annual Review of Anthropology* 30: 109–137.
- Carnap, R. (1935), *Philosophy and Logical Syntax*, London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd., Broadway House Carter Lane E. C.
- Carnap, R. (1955), *Meaning and Necessity* (A Study in Semantics and Modal Language), The University of Chicago Press.
- Drobnjak, Nada (ur.) (2006), *On je rekla: upotreba rodno senzitivnog jezika*, Podgorica, Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade Republike Crne Gore.
- Frege, Gottlob (1952), „On Sense and Reference“, in: *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, ed. P. Geach and M. Black, Oxford, Basil Blackwell.
- Frege, G. (1984), *Collected Papers on Mathematics, Logic and Philosophy*, B. McGuinness (ed.), translated by M. Black, V. H. Dudman, H. Kaal, E. H. W. Kluge, B. McGuinness, and R. H. Stoothoff, Oxford: B. Blackwell.
- Gamut, L. T. F. (1991), *Logic, Language, and Meaning*, vol. II: Intensional Logic and Logical Grammar, The University of Chicago Press.
- Hanks, William F. (2005), „Pierre Bourdieu and the Practices of Language“, in: *Annual Review of Anthropology* 34: 67–83.
- Harding, Sandra (2005), *Multikulturalnost i nauka*, Podgorica, CID.
- Martinich, A. P. (ed.) (2001), *The Philosophy of Language*, IV edition, Oxford: Oxford University Press.